

Informacija o potrebi sanacije
Spomenika poginulim Lješnjanima u borbama za slobodu (Barutana, Glavni grad Podgorica) i Spomen-kompleksa na Grahovu (Opština Nikšić)

Spomen-obilježjima se na poseban način izražava odnos društva prema prošlosti i temeljnim vrijednostima na kojima je sazdan kulturni identitet. Bez obzira na to da li je spomen-obilježje nastalo kao izraz pamćenja nekog istorijskog trenutka, djelovanja određene istaknute ličnosti, velikih stradanja naroda ili zajednice, činjenica je da su nastali kao potreba zajednice i pojedinaca da pamte i čuvaju naslijeđene vrijednosti kao dio sopstvenog identiteta. Tokom istorije način obilježavanja se mijenjao, da bi u XX vijeku spomen-obilježja postala uobičajena, a kasnije i institucionalizovan način skretanja pažnje na neprolazne civilizacijske vrijednosti koje se slave u određenom kulturnom kontekstu.

U Crnoj Gori se zbog potrebe podizanja, održavanja i zaštite spomen-obilježja, prvi propis donosi 1964. godine (Zakon o grobljima, grobovima i drugim spomen-obilježjima jugoslovenskih boraca „Sl. list SRCG“ 08/64, 27/66 i 14/78), kada je normativno uređeno podizanje spomen-obilježja znamenitim ličnostima. Iz potrebe bolje uređenosti podizanja spomen-obilježja i želje društva da na adekvatan način obilježi značajne događaje i istorijske ličnosti, pored pomenutog Zakona, donosi se Zakon o spomenicima i spomen-obilježjima, istorijskim događajima i ličnostima, 1971. godine („Sl. list SRCG“ 26/71 i 06/88).

Shodno aktuelnom Zakonu o spomen-obilježjima ("Sl. list Crne Gore", br. 040/08, 040/11 i 002/17), spomen-obilježje izgledom, sadržajem, oznakama ili natpisom doprinosi trajnom očuvanju vrijednosti koje se sastoje u obilježavanju značajnih događaja, čuvanju uspomena na istaknute ličnosti, njegovanju ljudskih ideala i kulturno-istorijske tradicije i odavanju počasti borcima za slobodu, civilnim žrtvama rata i masovnim stradanjima ljudi. Podizanje, zaštita i održavanje spomen-obilježja je djelatnost od javnog interesa, što govori o značaju spomen-obilježja za sve crnogorske građane.

U tom smislu, zaštita i očuvanje spomen-obilježja je kompleksna i kontinuirana obaveza brojnih subjekata i sprovodi se, pored ostalog, i zbog očuvanja značaja spomen-obilježja, ne samo za oblast kulture, već i za oblast obrazovanja i nauke.

Cijeneći navedeno, Ministarstvo kulture je pokrenulo inicijativu za sanaciju Spomenika poginulim Lješnjanima u borbama za slobodu na Barutani, Glavni grad Podgorica i Spomen-kompleksa na Grahovu, opština Nikšić.

Spomenik poginulim Lješnjanima u borbama za slobodu (Barutana, Glavni grad Podgorica), nalazi se u blizini magistralnog puta Podgorica – Cetinje. Spomenik, koji je podignut 1980. godine, ima status spomen - obilježja i upisan je u Registar spomen-obilježja Glavnog grada Podgorice, kao spomen - kompleks. Autorka kompleksa je Svetlana Kana Radević, a predmetno spomen - obilježje predstavlja izuzetno umjetničko i arhitektonsko djelo, koje je podignuto kao izraz kolektivne memorije na pale borce za slobodu. Spomenik predstavlja jednu vrstu oblikovanog prostora, koji se veoma suptilno

i umješno uklapa u prirodno okruženje, što predstavlja odraz umijeća njegove autorke da komunicira sa ambijentom, stvarajući atrijum na otvorenom. Arhitektonsko rješenje je u obliku pet organizacionih cijelina, koje se prostiru na površini od 1410 m², od kojih su manje tri cijeline posvećene borcima koji su dali svoje živote u Balkanskim ratovima, Prvom svjetskom ratu i Drugom svjetskom ratu, dok je Centralni spomenik u obliku šest istih, u vertikalni stilizovanih elemenata koji formiraju jedinstveni oblik u vidu baklje, ispred koje se nalazi prostor u vidu amfiteatra sa betonskim kružnim sjedištima. Spomenički kompleks je većim dijelom ograđen autohtonim kamenom, sa istaknutim fugama od maltera, što dovodi do skladne veze okruženja sa samim spomeničkim sadržajem. Na pojedinim unutrašnjim partijama, ograda je formirana i od pravilno izrezanih, uskih i svijetlih granitnih ploča. Sa unutrašnje strane ograde nalaze se i periodično raspoređeni prostori za osvjtljenje. Kompletan spomenički kompleks unutar već pomenute ograde izveden je od svijetlih granitnih ploča različite veličine i finoće obrade. Centralni spomenički element je izrađen od natur – betona, a na samom ulasku u kompleks nalaze se dvije kapije, dok je sastavu spomen-kompleksa i nekoliko spomen- ploča sa tekstovima i uklesanim imenima poginulih Lješnjana u Balkanskom ratu (115 imena), Prvom svjetskom ratu (114 imena) i Drugom svjetskom ratu (uklesana imena narodnih heroja Jelene B. Četković i Milovana S. Čelebića, zajedno sa još 230 imena palih boraca).

Prema zvaničnim podacima, čuvanje i održavanje ovog spomen-obilježja povjereno je Mjesnoj zajednici Barutana.

Spomen – kompleks je trenutno u lošem stanju, prvenstveno zbog izloženosti atmosferskim uticajima i promjenama, i to u svim segmentima, te je neophodna sanacija radi zaštite od dalje degradacije. Sprovođenje odgovarajućih konzervatorskih mjera zaustaviće proces propadanja, i uz redovno održavanje, kao krajnji rezultat, biće unaprijeđena prezentacija značenja spomen - obilježja kao izraza očuvanja memorije na poginule borce za slobodu Crne Gore, za buduće generacije.

Spomen - kompleks na Grahovu nalazi se na polju ispod vrha Umca, 45 km od Nikšića. Predmetno spomen - obilježje upisano je u Registar Opštine Nikšić i predstavlja jedinstven arhitektonski i ambijentalni izraz očuvanja memorije na poginule borce za slobodu iz Drugog svjetskog rata. Sastoji se od tri prostrana platoa, od kojih se na prvom nalaze četiri spomen – biste, kao i prilazne staze koje stepenicama vode do drugog platoa, koji predstavlja širi prostorni koncept, i čiji sadržaj čine 272 kubusa na kojima su uklesana imena palih boraca u Narodnooslobodilačkoj borbi iz toga kraja. Centralni objekat unutar spomen – parka je skulptorska kompozicija čiji je autor istaknuti vajar Miodrag Živković, a koja predstavlja kolonu u pokretu, na čelu koje je figura narodnog heroja Save Kovačevića, koja dominira u prostoru i u umjetničkom izrazu pojačava značaj stradanja partizana.

Prema zvaničnim podacima, čuvanje i održavanje ovog spomen-obilježja povjereno je Savezu boraca Nikšića i narodu Grahovskog kraja.

Ovo spomen – obilježje je takođe u lošem stanju, zbog izloženosti atmosferskim uticajima i klimatskih promjena podneblja u kojem se nalazi, što je dovelo do pojave sloja

autohtonog rastinja (mahovine i lišajeva), koje je prekrilo uklesana slova. Takođe, prisutno je i oštećenje mermernih ploča.

Imajući u vidu značaj navedenih spomen-obilježja, a kako se u prethodnom periodu nisu sprovodile mjere tekućeg održavanja od strane subjekata kojima je isto povjereno (Mjesna zajednica Barutana i Savez boraca Nikšića i naroda Grahovskog kraja), ukazala se potreba za njihovom cjelovitom sanacijom. Shodno tome, JU Centar za konzervaciju i arheologiju Crne Gore je sprovela analizu spomen-obilježja, koja je pokazala da je neophodno sprovesti značajnije intervencije u vrijednosti od cca 200.000 eura.

Cijeneći potrebu za intervencijom na ovim spomen obilježjima, i procijenjenu vrijednost radova, Ministarstvo kulture je, u skladu sa mogućnostima sopstvenog Budžeta u 2020. godini obezbijedilo iznos od 50.000 eura na ime realizacije I faze sanacije. Kako je riječ o izuzetno značajnim spomen-kompleksima za očuvanje identiteta građana Crne Gore, Ministarstvo je iniciralo obezbjeđivanje nedostajućih sredstava za cjelokupnu sanaciju ovih objekata u 2020. godini. Shodno tome, Centralna banka Crne Gore je iskazala spremnost da zbog značaja predmetnih spomenika za Crnu Goru, obezbijedi nedostajuća sredstva u iznosu od 100.000 eura. Dodatna sredstva u iznosu od 50.000 eura će se obezbijediti kroz druge najavljene donacije.

Uvažavajući spremnost Centralne banke Crne Gore, ali i javni interes za sanaciju navedenih spomenika, predlaže se da se, shodno Zakonu o spomen-obilježjima, prihvati partnerstvo Centralne banke Crne Gore za finansiranje sanacije Spomenika poginulim Lješnjanima u borbama za slobodu (Barutana, Glavni grad Podgorica) i Spomen-kompleksa na Grahovu (Opština Nikšić). Na ovaj način bi se obezbijedila značajna finansijska sredstva za sanaciju, pri čemu bi sprovođenje mjera bilo povjereno JU Centar za konzervaciju i arheologiju Crne Gore, kao jedinoj nacionalnoj ustanovi za konzervatorsku djelatnost. U skladu sa navedenim, predlažemo da Vlada Crne Gore donese sljedeće:

ZAKLJUČKE

1. Vlada je usvojila Informaciju o potrebi sanacije Spomenika poginulim Lješnjanima u borbama za slobodu (Barutana, Glavni grad Podgorica) i Spomen-kompleksa na Grahovu (Opština Nikšić).
2. Zadužuje se Ministarstvo kulture da koordinira dalje aktivnosti na sanaciji Spomenika poginulim Lješnjanima u borbama za slobodu (Barutana, Glavni grad Podgorica) i Spomen-kompleksa na Grahovu (Opština Nikšić).